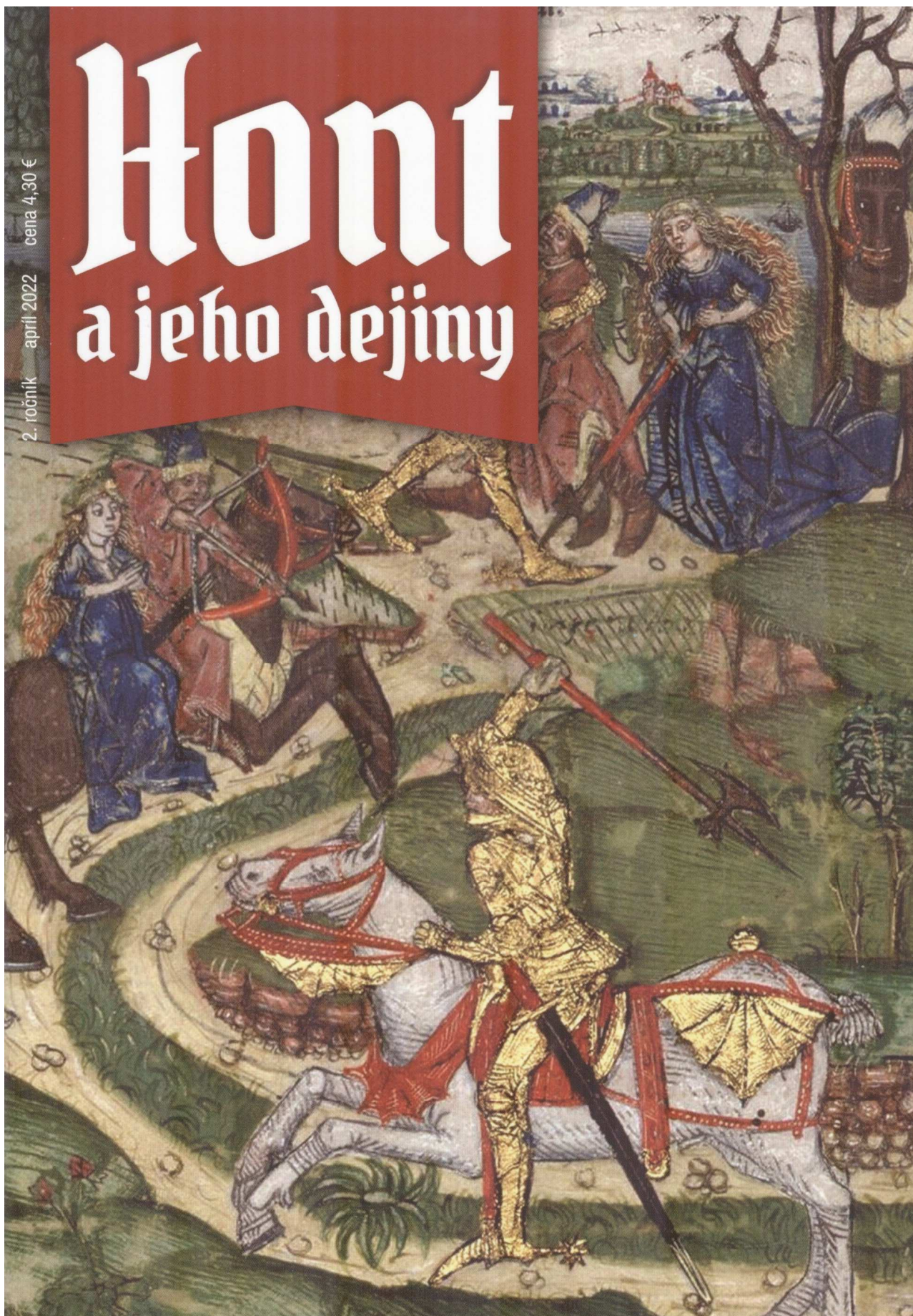

2. ročník apríl 2022 cena 4,30 €

Hont

a jeho dejiny

Hont a jeho dejiny

Vedecko-populárny trojmesačník o dejinách a kultúre Hontu

Vydáva	Hont a jeho dejiny, o.z.
Adresa redakcie	Lesenice 238, 991 09 Lesenice tel: +421 908 579 816 IČO: 53 618 556
Šéfredaktorka	Eva Lucia Rehaneková
Zodpovedný redaktor	Mgr. Erik Koncz
Jazyková redaktorka	Eva Lucia Rehaneková
Odborný redaktor	Mgr. Erik Koncz
Grafická úprava	Mišo Šesták
Asistentky redakcie	Mgr. Lucia Bandziová Mgr. Petra Palíková Kohútová
Recenzenti odbornej sekcie	Mgr. Tomáš Janura, PhD. PhDr. Jozef Labuda, CSc.
Tlač	Tlačiareň P+M grafické štúdio
Registrácia	ISSN 2729-8833

Cena 1. čísla: 4,30€
(táto cena sa môže u jednotlivých predajcov líšiť)

Predplátne vybavuje: Hont a jeho dejiny, o.z., Lesenice 238, 991 08 Lesenice. Objednávky a reklamácie: Mgr. Erik Koncz, tel. +421 908 579 816, email: hontdejiny@gmail.com.
Cena predplatného: na rok 2022 - 15€

Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Copyright - Hont a jeho dejiny. Všetky práva vyhradené. Na všetky príspevky sa vzťahuje autorské právo. Za obsah textov a obrázkov zodpovedajú autori. Redakcia sa nemusí stotožňovať s ich názormi. Vydavateľ si vyhradzuje právo na skrátenie a formálnu úpravu textu, ako aj na ich jazykovú úpravu. Vydavateľ si tiež vyhradzuje právo na umiestnenie inzercií a reklamných článkov, pokiaľ nebolo dohodnuté ich umiestnenie so zadávateľom. Za obsah a pravdivosť inzerátov a reklamných bannerov zodpovedajú zadávatelia kampaní. Rukopis zadaný do tlače 11. 04. 2022

Predná obálka: Legenda sv. Ladislava v kronike Jána z Turca. Zdroj: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/eb/Thuroczy_elso_lap.jpg
Zadná obálka: Prvá strana kroniky Jána z Turca Zdroj: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/eb/Thuroczy_elso_lap.jpg

Milí čitatelia,

v minulom roku bol časopis pre mnohých z vás veľkou neznámou. Prišiel ako niečo nové, vo svojej oblasti jediné a aj napriek tomu ste mu dali šancu a nám sa podarilo vydať tri čísla venujúce sa dejinám a kultúre Hontu. Nedokázali by sme to bez vás, milí čitatelia, za čo sme vám veľmi vďační. Vaším záujmom ste však nepomohli len časopisu, ale preukázali ste, ako veľmi vám záleží na regióne Hont. Existencia časopisu mnohým pripomenula, že na Hont sa nezanevrela, ale stále žije v srdciach hrdých Hontanov, ktorí chcú jeho dejiny a kultúru posúvať ďalším a ďalším generáciám.

Prvý ročník časopisu bol krásnym začiatkom. Mnohokrát sme sa učili na vlastných chybách, no nikdy sme nepoľavili v úsilí priniesť vám kvalitný a informačne nasýtený obsah. A práve v tomto úsilí nechceme poľaviť. Druhý ročník časopisu Hont a jeho dejiny prinášame v novom šate, s novými rubrikami a recenzovanými. Počas roku 2022 sa budete mať možnosť dočítať o Honte v 14 - 15. storočí; o Honte v 16. storočí a v poslednom monotematickom čísle aj o baníctve, ktoré má v dejinách Hontu tiež svoje miesto. V časti venovanej remeslám vám poskytneme náhľad do zákulisia košíkárstva a dočítate sa prečo je poľovnícke remeslo rovnako dôležité ako ostatné. Prekvapením pre vás a zároveň rozšírením v druhom ročníku budú sekcie Kam ísť, keď sa bude dať; Tajomstvá v názvoch ukryté či Aktuality z historicko-kultúrneho diania v Honte, ale nebude chýbať ani Historická pamäť a Zaniknutý Hont.

Veríme, že tento rok bude pre našich čitateľov ešte podnetnejší, a že si každý nájde nie v časopise, ale skrz neho tú svoju časť z regiónu, ktorej poslanstvo bude šíriť ďalej.

Časopisu Hont a jeho dejiny sa to darí už druhým rokom práve vďaka vám.

Ďakujeme všetkým, ktorí ste nás podporili a veríte nám.

Eva Lucia Rehaneková
Šéfredaktorka

Jaromír Krško

Lesenice

Obec Lesenice sa nachádza v blízkosti slovensko-maďarskej štátnej hranice, severo-západne od hraničného priechodu Slovenské Ďarmoty – Balázské Ďarmoty.

Najstarší (hoci nepriamy) doklad o obci Lesenice je zapísaný v listine kráľa Bela IV. z 22. apríla 1244. Ide o metáciu majetku *Koarzeg*, v ktorej sa ako sused tohto majetku spomína *Lampert de Lezene* z rodu Hont-Poznan. Tomáš Sitár, ktorý sa venuje dejinám obcí v okrese Veľký Krtíš však vyslovuje názor, že ide o sfalšovanú listinu. Aj Richard Marsina v *Diplomatári* túto listinu označil ako falzum, historici sa zhodujú na tom, že listina je o niekoľko desaťročí mladšia, ale presný rok vydania nepoznáme.

Ďalšie nepriame zmienky o Leseniciach prináša T. Sitár: „Lampert sa spolu s bratom Štefanom objavuje aj pri dohode ohľadom poškodených hraníc majetku *Kuarzeg* v r. 1281, čo je fakticky prvá presne datovaná zmienka o Leseniciach. V r. 1291 sa Štefan spomína pri pokonaní za škody na majetku ostrihomského arcibiskupstva, ktoré spôsobil jeho švagor Benedikt.“ V r. 1342 sa Lesenice uvádzajú medzi majetkami hradu Litava, ďalšie mená s prímenom označujúcim bydlisko pochádzajú z roku 1362 *Peter de Lezone* (ktorý sa

sťažoval, že Balašovci z Ďarmot dali za krádež obesť jeho poddaného Ondreja) a v r. 1406 sa ako svedok v spore medzi zemanmi z Kamenných Kosíh spomína kňaz Ján z Leseníc (*Lesscene*), neskôr v r. 1455 sa v písomnostiach spomína jeho nástupca Bartolomej. Aj na základe nepriamych dokladov na osadu Lesenice vieme zhromaždiť dostatok historických podôb názvu: 1281 *Lezenye*, 1291 *Lesunye*, *Lezunye*, *Lezene*, 1332 *Lesenha*, 1362 *Lezone*, 1381 *Lezenia*, 1387 *Lezenie*, 1410 *Lesenye*, 1433, 1443 *Leznye* resp. *Lezne* (web 3). Z novších názvov od 18. storočia mala obec takéto podoby: 1773 *Les[z]enye*, *Lesenitz*, *Lesenice*, 1786 *Leszenye*, *Leszenicza*, 1808 *Leszenye*, *Lesenice*, *Lesenica*, 1863–1913, 1938–1945 *Leszenye*, 1920 *Lesenica*, *Lesenice*, 1927–1938, 1945–*Lesenice*.

Uýklad názvu

Na internetovej stránke obce je v histórii uvedené, že z obdobia dochovaného prvého pečatidla obce z roku 1776 pochádza legenda, ktorá vysvetľuje

názov obce. „Z tohto obdobia sa zachovala jedna legenda, podľa ktorej v bezprostrednej blízkosti Leseníc nebol pasienok. Ľudia cez deň vyrubovali les a v noci chodili so zvieratami na pašu lúku zvanú LEP-ENE. Pri žriedle, kde chodili ľudia pre liečivú vodu, stál jeden obrovský strom, tzv. deravý strom (lukas fa). Majiteľ prísne prikázal služobníctvu, aby pri pasení a strážení zvierat zostali stále na koňoch, lebo v opačnom prípade DOLINSKÁ ŽENA (iné pramene uvádzajú „Mladá žena v červených čižmách“) rozloženie zvierat a ak by rozložili oheň, žeravé drevo nahádže na ľudí.“

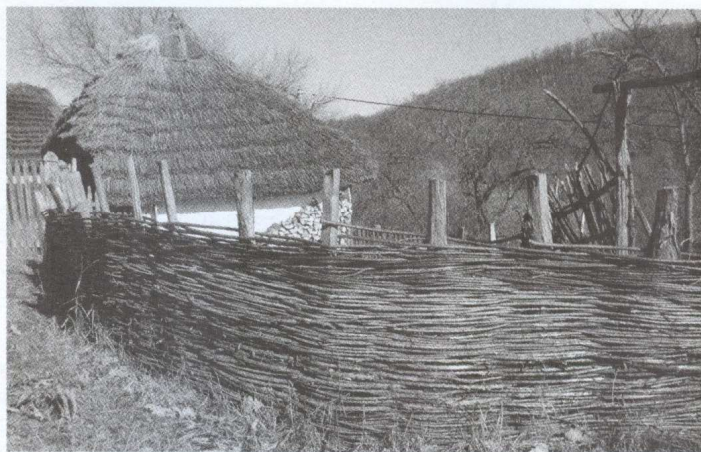
Názov lúky Lepene, však vôbec nevysvetľuje názov obce Lesenice. Žiadnymi vývinovými jazykovými zmenami by sme k názvu Lesenice nedospeli. Jazykovedec a slavista Ján Stanislav vo svojom diele *Slovenský juh v stredoveku* rekonštruje názov Lesenice do podoby *Leseňa*, ktoré mohlo vzniknúť z praslovanského apelatíva *lěsъ* (dnešné slovo *les*). T. Sitár vo svojej práci píše, že J. Stanislav „naznačuje odvodenie od osobného mena *Leseňa*“ J. Stanislav však len rekonštruje pôvodný tvar *Leseňa*, nezmieňuje sa však priamo, že by išlo o osobné meno. Jazykovedec Rudolf Krajčovič vidí pôvod názvu Lesnice vo východiskovom apelatíve *lesina*, *lesenica*, ktoré znamená – *ohrada*, *miesto ohradené plotom z prútia*, *krovia a pod.*, prípadne s významom – *plot chrániaci pred divou zverou*. Keďže názov obce je v tvare množného čísla, predpokladom je, že v obci bolo viacero prútených plotov chrániacich obydla a záhrady pred divou zverou, čo sa stalo charakteristickým prvkom osady a teda motivantom názvu.

Slová *lesina* a *lesenica* v súčasnej slovenčine už nie sú v aktívnej slovnej zásobe, ale ich pôvodnú

Mapa Leseníc na prvom vojenskom mapovaní

Zdroj: <https://maps.arcanum.com/hu/map/firstsurvey=-hungary/?layers147=&bbox=2069120.6210345444%2C6129193.037768244%2C2101995.9918828583%2C6143233.560734711>

Lesina upletená z prútia

Zdroj: Archív P. Bradu

podobu nájdeme v historických listinách, ktorých lexiku zachytáva Historický slovník slovenského jazyka – pri hesle *lesa*, *lesina* je uvedený význam – *plot*, *ohrada upletená z prútia*, *rákosia a pod.* V exemplifikácii je uvedený doklad z Krupiny z roku 1706 „*Jesu hradili dva robotníci*“. Slovo *lesina* uvádza aj A. Bernolák vo svojom *Slowári*:

Lesina, i, f. v. 5ág 2. Nro. Lesina, i, f. i. e. Desina, na ftez Lesina

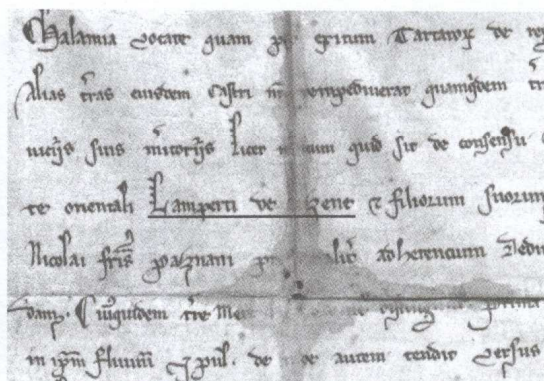
Lesina v Bernolákovom diele: *Slowár Slowenski Česko-Latinsko-Nemecko-Uherski*

Zdroj: <https://slovník.juls.savba.sk/berolak-hq/LL%27Lesina.png>

Hont a jeho dejiny

Zaniknutá kúria rodu Majthényi v Leseniciach
Zdroj: Archív OcÚ Lesenice

Najstarší nepriamy doklad o obci Lesenice

Zdroj: <https://archives.hungaricana.hu/en/charters/view/3046/?p-g=1&bbox=1486%2C-2711%2C4187%2C-1380&bbox=-40%2C-4852%2C6968%2C84>

Veďeli ste, že...?

- rovnakú motiváciu ako obec Lesenice má aj obec Liesek na Orave
- pletenými plotmi sa oddeľovali aj jednotlivé dvory a pozemky
- predikát de Lezenye používala jedna vetva rodu Huntpoznanovcov, ktorú v 15. a v 16. storočí poznáme ako rod Chako/Čako
- v obci v minulosti stála jednopodlažná kúria rodu Majthényi. Príslušníci rodu získali obec začiatkom 18. storočia, dali v nej postaviť kostol Narodenia Panny Márie, v ktorom sú pochovaní traja príslušníci rodu
- kostol Narodenia Panny Márie, ktorý je orientovaný z východu na západ stojí podľa ústneho podania na ruine staršieho kostola, ktorý mal byť orientovaný z juhu na sever

Autor pôsobí na Katedre slovenského jazyka a komunikácie, Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela.

Literatúra:

- CDSI. II. – *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae*. Tomus II. (1235 – 1260). Ed. R. Marsina. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1987. 640 s. + 32 s. prílohy.
- HSSJ – *Historický slovník slovenského jazyka*. II. diel. Ved. red. M. Majtán. Bratislava : VEDA, 1992. 616 s.
- KRAJČOVIČ, R. 2011. Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladom názvov obcí a miest (29). In: *Kultúra slova*, roč. 45, č. 5, s. 292-293.
- KROPILÁK, M. a kol. 1977. *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku*. Zv. 2. Bratislava : Veda, 1977, s. 143 – 144.
- MALINIÁK, P. 2019. Čabradské panstvo v stredoveku. Banská Bystrica : Belianum – vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Filozofická fakulta, 2019. 224 s.
- SITÁR, T. 2015. Historický slovník obcí okresu Veľký Krtíš. Sprievodca najstaršou históriou sídiel krtíšskeho regiónu. Veľký Krtíš : OKRESVK.WORDPRESS.COM, 2015, 285 s. (dostupné na: <https://okresvk.files.wordpress.com/2016/06/lexikon3.pdf>)
- STANISLAV, J. 2004. *Slovenský juh v stredoveku*. II. diel. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2004, s. 267.
- web 1: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=Lesenice&s=exact&c=x-861&cs=&d=kssj4&d=psp&d=sssj&d=scs&d=sss&d=pe-ciar&d=hssjV&d=bernolak&d=obce&d=priezviska&d=un#> [cit. 23. 01. 2022]
- web 2: <https://www.lesenice.sk/z-historie.phtml?id3=25708> [cit. 23. 01. 2022]
- web 3: https://www.lesenice.sk/download_file_f.php?id=593550 [cit. 23. 01. 2022]
- web 4: 72302 | Charters | Hungaricana [cit. 23. 01. 2022]